

Тема 8. Пенсійне страхування

8.1. Сутність пенсійного страхування

В Україні функціонує 763 районних і місцевих управління соціального захисту населення і 728 регіональних підрозділів Пенсійного фонду України (ПФУ). За статистичними даними, в Україні нараховується близько 15 млн пенсіонерів, у тому числі — 2 млн інвалідів.

Всього пенсіонерів станом на 1 січня 2005 року — 13 769 тис. осіб, у тому числі: одержують пенсію за Законом України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” — 12,8 млн осіб, з них: одержують пенсію за віком — 10,2 млн осіб одержують дострокові пенсії — 2,2 млн осіб або 16,2% від загальної чисельності пенсіонерів і 21,6% від отримувачів пенсії за віком.

Правові відносини у сфері пенсійного страхування базуються на Конституції України і регулюються:

- Кодексом законів про працю в Україні;
- Законом України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р. №1058-IV.

Загальнообов’язкове державне пенсійне страхування — система прав, обов’язків і гарантій, що передбачає призначення, перерахунок і виплату пенсій, надання соціальних послуг застрахованим особам і членам їхніх родин із коштів Пенсійного фонду України, що формується за рахунок страхових внесків роботодавців і громадян на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування, бюджетних і інших джерел, а також регулює порядок формування загальнообов’язкового накопичувального пенсійного фонду і виплат із його коштів пенсій або одноразових виплат.

Пенсія — це гарантована щомісячна грошова виплата громадянам у старості на випадок повної або часткової непрацездатності, втрати годувальника, а також у зв’язку з досягненням законодавчо встановленого стажу роботи у сферах трудової діяльності.

Населенням пенсійного віку вважаються:

- жінки, старші 55 років;
- чоловіки, старші 60 років.

Залежно від причини, що обумовлює право на одержання пенсії, розрізняють наступні види державних пенсій:

а) трудові:

- за віком: чоловікам – при досягненні 60 років і стажі роботи не менше 25 років; жінкам – при досягненні 55 років і стажі роботи не менше 20 років (стаття 12);
- по інвалідності: у випадку настання інвалідності, яка викликає повну або часткову втрату здоров'я;
- у випадку втрати годувальника: непрацездатним членам родини померлого годувальника, що знаходилися на його утриманні;
- за вислугу років: окремим категоріям громадян, зайнятим на роботах, виконання яких приводить до втрати професійної працездатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком.

б) соціальні — пенсії непрацездатним громадянам, що не мають права на трудову пенсію; розмір соціальних пенсій установлюється за категоріями у відсотках до мінімальної пенсії за віком, що гарантує громадянам мінімальний прожитковий рівень, незалежно від наявності виробничого стажу.

Прийняття Закону України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” передбачає суттєві зміни у пенсійному законодавстві, зокрема це стосується порядку призначення та перерахунку пенсій.

Право на (призначення) перерахунок пенсій за цим законом матимуть особи, яким до 1 січня 2004 року була призначена пенсія відповідно до Закону України „Про пенсійне забезпечення” (крім соціальних пенсій) або була призначена пенсія за іншими законодавчими актами, але вони мали право на призначення пенсії за Законом України „Про пенсійне забезпечення” — за умови, якщо вони не отримують пенсію з інших джерел.

8.2. Порядок обчислення пенсій

Для обчислення пенсій враховується заробітна плата (дохід) за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу поспіль до 1 липня 2000 року, незалежно від перерв, та за весь період стажу, починаючи з 1 липня 2000 року.

Заробітна плата (дохід) за період стажу, набутого до 1 липня 2000 року, враховується для обчислення пенсії на підставі документів (довідок) про нараховану заробітну плату, а за період стажу, починаючи з 1 липня 2000 року — за даними, що містяться в системі персоналізованого обліку.

При визначенні розміру пенсії за новими правилами враховуються два основних показники — страховий стаж та заробітна плата особи.

Виходячи зі страхового стажу, обчислюється коефіцієнт стажу (K_C), а заробітна плата використовується для визначення індивідуального коефіцієнта заробітку і заробітної плати (Z_P), з якої обчислюється пенсія.

У Законі України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” порядок визначення розміру пенсії за віком виражено у вигляді формули:

$$P = Z_P \cdot K_C, \quad (8.1)$$

де P — розмір пенсії, грн;

Z_P — заробітна плата (дохід) застрахованої особи, з якої обчислюється пенсія, грн;

K_C — коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи.

Для визначення однієї із складових цієї формули — (Z_P) — заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії — необхідно на підставі даних довідки про заробітну плату, наявної в пенсійній справі, визначити середньоарифметичний індивідуальний коефіцієнт заробітку. Він визначається шляхом відношення заробітної плати особи на кожний місяць з періоду, за який враховується заробіток, на середню заробітну плату у галузях економіки за цей же місяць. Сума коефіцієнтів за весь період, за який враховується заробітна плата, ділиться на кількість місяців, за які розраховано коефіцієнт заробітку.

Наступна складова формули — коефіцієнт страхового стажу (K_C), що розраховується за формулою:

$$K_C = C_M \cdot V_C / (100\% \cdot 12), \quad (8.2)$$

де K_C — коефіцієнт страхового стажу;

C_M – сума місяців страхового стажу;
 B_C – величина оцінки одного року страхового стажу (у відсотках).

За період участі тільки в солідарній системі величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 1%, а за період участі в солідарній і накопичувальній системах пенсійного страхування – 0,8%.

Коефіцієнт страхового стажу (K_C) визначається, виходячи із наявного страхового стажу за документами пенсійної справи на час перерахунку пенсії.

Заробітна плата (дохід) для обчислення пенсії визначається за формулою:

$$Z_{\Pi} = Z_C (C_K / K), \quad (8.3)$$

де Z_{Π} – заробітна плата (дохід) застрахованої особи для обчислення пенсії, грн;

Z_C – середня заробітна плата працівників, зайнятих у галузях економіки України, за календарний рік, що передувє року звернення за призначенням пенсії;

C_K – сума коефіцієнтів заробітної плати (доходу) за кожний місяць;

K – кількість місяців страхового стажу, за які розраховано коефіцієнти заробітної плати (доходу) застрахованої особи.

Коефіцієнт заробітної плати (доходу) застрахованої особи за кожний місяць страхового стажу, який враховується при обчисленні пенсії, визначається за формулою:

$$K_3 = Z_B / Z_C, \quad (8.4)$$

де K_3 – коефіцієнт заробітної плати (доходу) застрахованої особи;

Z_B – сума заробітної плати (доходу) застрахованої особи, з якої сплачено страхові внески та яка відповідно до Закону враховується для обчислення пенсії за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу);

Z_C – середня заробітна плата працівників, зайнятих у галузях економіки України, за місяць, за який розраховується коефіцієнт заробітної плати (доходу).

Розмір пенсії за віком, обчислений за новою формулою, не обмежується.

Головною умовою при призначенні пенсії по інвалідності є наявність певного страхового стажу на час настання інвалідності. У табл. 8.1 наведено необхідний стаж, а також його порівняння з тим, що вимагав Закон України „Про пенсійне забезпечення”.

Таблиця 8.1

Вимоги до стажу роботи, необхідного для призначення пенсії по інвалідності

До 01.01.2004 р.		З 01.01.2004 р.	
Вік особи, яка стала інвалідом	Кількість років виробничого стажу, необхідного для призначення пенсії по інвалідності	Вік особи, яка стала інвалідом	Кількість років страхового стажу, необхідного для призначення пенсії по інвалідності
до 23 років	1	до 23 років включно	2
від 23 до 26 років	2	від 24 до 26 років включно	3
від 26 до 31 року	3	від 27 до 31 року включно	4
від 31 до 36 років	5	від 32 років і більше	5
від 36 до 41 року	7	інвалідність настала в період проходження термінової військової служби	0
від 41 до 46 років	9		
від 46 до 51 року	11		
від 51 до 56 років	13		
від 56 до 61 року	14		
від 61 року і більше	15		

Пенсію по інвалідності встановлюють залежно від групи інвалідності у таких розмірах:

I група – 100%;

II – 90%;

III – 50% пенсії за віком.

У 2005 році набрав сили Закон України “Про державну соціальну допомогу особам, що не мають право на пенсію, та інвалідам”, що регулює питання фінансової підтримки людей, які не брали участь у пенсійному страхуванні, а також призначення державної допомоги по догляду. Відповідно до Закону розмір соціальної допомоги особам, що не мають право на пенсію, та інвалідам, установлюється, виходячи з гарантованого мінімуму, затвердженого в Законі «Про державний бюджет України на 2005 рік». Він склав: для непрацевдатних — 120 гривень, для інвалідів — 130 гривень.

8.3. Особливості пенсійного забезпечення наукових працівників

Окремою складовою трудових пенсій є *пенсії науковим працівникам*.

З 1 січня 2004 року набув чинності Закон України „Про наукову і науково-технічну діяльність” (нова редакція). Право виходу на пенсію (за віком), відповідно до цього Закону, мають науково-педагогічні працівники, які працюють у вищих навчальних закладах 3 — 4 рівня акредитації, а також наукові працівники та особи, які мають науковий ступінь і працюють за спеціальністю, з якої присуджено науковий ступінь.

Якщо особа досягла пенсійного віку (55 років для жінок і 60 для чоловіків), то при стажі наукової роботи для чоловіків 20 і для жінок — 15 років вона отримує право на призначення “наукової” пенсії. Деякі категорії осіб-пільговиків можуть вийти на “наукову” пенсію раніше.

Для “чорнобильців-науковців” страховий і трудовий стаж відповідно для чоловіків і жінок 20 і 15 років дає право на наукову пенсію. Вона їм призначається у розмірі 80% від середньої зарплати за наявності вищезазначеного стажу і по 1% додатково за кожен відпрацьований рік.

Приклад

Науковий стаж особи становить 26 років. Пенсію їй призначатиметься у розмірі 86% від зарплати, але не більше 90%.

При досягненні пенсійного віку і зверненні до районного управління Пенсійного фонду за призначенням пенсії (якщо вона призначатиметься вперше), звільнення наукового працівника з наукової роботи **обов’язкове**.

Особам потрібно подати заяву на її призначення, документи про заробітну плату і стаж. З 1 січня 2004 року обчислення заробітної плати їм відбувається як і в Законі “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, тобто науковому працівникові враховується заробітна плата на науковій роботі за будь-які 60 місяців підряд незалежно від перерв до 1 липня 2000 року і період, що минає після цього до моменту звернення за призначенням пенсій.

Якщо “науковий” період виявиться меншим, ніж передбачено в ст. 24 Закону, то заробітна плата враховується за фактично відпрацьований час.

Приклад

Якщо науковий працівник 20 років працював на державній службі, а потім перейшов на наукову посаду і працював на ній 2 роки, то при призначенні пенсії як науковому працівнику буде зарахований весь період роботи на державній службі, а заробітна плата буде врахована лише за час перебування на науковій посаді. Тобто цей період становитиме 2 роки.

На пенсіонерів, яким вже призначена пенсія (до набрання чинності цим Законом), також поширюється ст. 24 Закону. При цьому вони повинні подати до районних органів Пенсійного фонду заяву та документи про заробітну плату за будь-які 60 місяців до 1 липня 2000 року і період після 2000 року, незважаючи на те, що він є в системі персоніфікованого обліку, і за необхідності — документи про науковий стаж.

Працюючим пенсіонерам-науковцям звільнитися не треба.

Документи на перерахунок “наукових” пенсій подавати обов’язково.

Науковець, який був звільнений з наукової роботи до **1 липня 2000 року** і в матеріалах пенсійної справи обчислення заробітної плати йому було проведено із зарплати за **5 років** (60 календарних місяців), теж повинен подати заяву на перерахунок пенсії.

Цей закон розширив коло осіб, які мають право на наукову пенсію, змінив порядок обчислення наукового стажу. І якщо людина продовжувала працювати **після 1 липня 2000 року**, то до стажу входить робота після 1 липня.

Якщо пенсія науковцю була призначена із заробітної плати за 24 місяці, то необхідно сформувати нові матеріали пенсійної справи, тому що період для нарахування пенсії збільшений.

Працюючі пенсіонери, які отримують пенсії, за поданням їхньої заяви одержують перерахунок без умови звільнення. Проте здійснюватиметься він з дня подачі заяви.

Для того, щоб перерахувати пенсію за чинним раніше законом, через кожні 2 роки після призначення пенсії необхідною умовою є праця за **контрактом**. Робота за строковим трудовим договором не дає право на перерахунок пенсії. Особам, яким уже призначена пенсія, за поданням заяви, але вже без звільнення, перерахунок буде здійснено. Особи, які вперше звертаються за призначенням пенсії, повинні звільнитися з роботи. Це дає право на призначення пенсії.

Науковим працівникам пенсію призначають із заробітної плати наукового працівника, а не зі всього періоду трудової діяльності. Таким чином, до законодавчого врегулювання цього питання поки що проблема залишається нерозв'язаною.

Міністерство праці та соціальної політики України підготувало законопроект про внесення змін до Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” щодо заміни 10% (йдеться про “науковий” стаж).

Приклад

Науковець працював на науковій роботі три місяці при необхідному стажі 20 років. Йому зараховуються прирівняні періоди, що дають право на наукову пенсію, але 10% заміна стосується тільки наукового стажу і складає один місяць.

Статтею 24 Закону передбачено, що середня зарплата по галузях економіки з урахуванням сільського господарства визначається Державним комітетом статистики за рік, який йому передує. За 2003 рік вона становить 462 грн 27 коп. (це не стосується пенсій “трудова”, які обраховуються із середньої зарплати відповідно до постанови Кабміну за минулий рік – 306 гривень 45 коп.).

Приклад

Якщо науковець мав зарплату в січні 2002 року 1000 грн, а середня зарплата по країні становила 390 грн 7 коп., то коефіцієнт його зарплати за січень становитиме:

$$1000 \text{ грн} / 390,7 = 2,55951.$$

Таким чином він визначатиметься за кожен місяць, за який нараховуватиметься виплата, плюсуватиметься, ділитиметься на кількість місяців і визначатиметься середній коефіцієнт зар-

плати. Приміром, середня зарплата при коефіцієнті за січень становитиме:

$$462 \text{ грн } 27 \text{ коп.} \times 2,55951 = 1183 \text{ грн } 18 \text{ коп.}$$

При “науковому” стажі 24 роки відсоток заробітку становитиме 84. Помноживши середній коефіцієнт зарплати на 84%, можна визначити пенсію науковця. Між тим, слід враховувати, що гонорари і кошти, зароблені від лекцій і консультацій, до середньої зарплати не входять.

Навчання в аспірантурі зараховується до наукового стажу.

Для науковців-пенсіонерів державних бюджетних наукових установ, організацій та вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, виплати фінансуються за рахунок коштів державного бюджету. А для наукових працівників інших державних підприємств, установ, організацій та закладів – за рахунок коштів державного бюджету у порядку, визначеному Кабміном України. При цьому за рахунок коштів державного бюджету їм оплачується з розрахунку на одну особу 50% різниці пенсії, призначеної за цим Законом.

Для наукових працівників недержавних наукових установ, організацій та вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації – за рахунок коштів цих установ, організацій та закладів. Відповідно до нового Закону, Кабінет Міністрів 4 березня 2004 року видав постанову, де затверджено перелік посад, які і дають право на обрахування “наукових” пенсій. Згідно із новим Законом, до наукового стажу зараховується робота на державній службі чи державна служба до стажу наукової роботи. Науковцям до стажу зараховується також навчання в очній аспірантурі й робота на виборних посадах у державних органах, партійних, комсомольських, профспілкових організаціях, якщо перед цим і після особа мала наукову посаду.

До непрацевдатних членів сім’ї померлого наукового (науково-педагогічного) працівника належать особи, зазначені у статті 36 Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”.

Для осіб, які працюють на посадах державних службовців, попередній стаж наукової роботи, набутий на державних підприємствах, у державних установах, організаціях, зараховується до стажу державної служби, а для осіб, які працювали (працюють) на посадах наукових (науково-педагогічних) пра-

цівників, попередній стаж державної служби зараховується до стажу наукової роботи незалежно від наявності перерв у роботі.

8. 4. Оцінка рівня пенсійного забезпечення

Співвідношення пенсійних витрат і ВВП є важливим показником. Витрати на пенсії у різних країнах світу подано у табл. 8.2.

Таблиця 8.2

Витрати на пенсії у відсотках до ВВП

Країна	Витрати на пенсії (% до ВВП)
Україна	8,3
Італія	11,5
Франція	10,2
Великобританія	10,0
Бельгія	8,6
Німеччина	7,6
Ірландія	5,0

Останнім часом цей показник в Україні дещо збільшується, але в цілому він близький до показників європейських країн.

Співвідношення мінімальної пенсії за віком і величини межі малозабезпеченості (прожиткового мінімуму) наведено у табл. 8.3.

Таблиця 8.3

Співвідношення мінімальної пенсії за віком і величини межі малозабезпеченості

Період	Розмір межі малозабезпеченості для непрацездатних громадян, грн.	Мінімальна виплата, грн.	Співвідношення мінімальної пенсії до межі малозабезпеченості (прожиткового мінімуму), %
2000	118,3	46	41,33
2001	248,16	55	22,16
2002	268,00	86,9	32,43

З липня 2004 року за постановою Кабінету Міністрів України підвищено на 30 грн розмір пенсій тим громадянам, пенсія яких не сягає рівня прожиткового мінімуму. На це буде щомісячно витрачено Пенсійним фондом України 350 млн грн, а також Кабінет Міністрів виділить із Державного бюджету до Пенсійного фонду ще 275,5 млн грн.

Приклад

У Харківській області різні види пенсій отримують 795,7 тис. громадян. Зокрема 148 тис. інвалідів: 18,7 тис. інвалідів війни, 5 тис. інвалідів-чорнобильців, 16 тис. інвалідів дитинства. Кожен рік на пенсію виходить близько 40 тис. громадян.

Розмір пенсії суб'єктам підприємницької діяльності, які обрали спрощену систему оподаткування, визначається за нормами Закону України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”. Заробітна плата для обчислення розміру пенсії цієї категорії осіб визначається із застосуванням формул, які передбачені в статті 40 зазначеного закону, залежно від того, чи сплачувала особа єдиний податок чи страховий внесок у фіксованому розмірі.

При сплаті єдиного податку місячний розмір заробітку визначатиметься як співвідношення суми сплаченого податку, яка спрямовується до Пенсійного фонду (42% від суми податку), до розміру страхового внеску до Пенсійного фонду (32%).

Приклад

При сплаті єдиного податку у розмірі 200 грн місячний розмір заробітної плати підприємця – фізичної особи, який обрав спрощену систему оподаткування, дорівнюватиме 262,5 грн ($200 \times 42 / 32$). При сплаті страхового внеску у фіксованому розмірі така заробітна плата визначається, як співвідношення фіксованої суми страхового внеску (фіксований внесок буде затверджуватись законом) до розміру страхового внеску до Пенсійного фонду (32%) та перемноженого на 100%. При сплаті фіксованого страхового внеску у розмірі 70 грн, розмір місячного заробітку дорівнюватиме 218,75 грн. ($70 \times 32\% / 100\%$).

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року № 1092, ці категорії осіб (п.3.3) самостійно обчислюють і сплачують страхові внески.

На рис. 8.1 подано рівень загальної кількості пенсіонерів та кількість пільгових пенсіонерів.

Рис. 8.1. Структура складу пенсіонерів з урахуванням пільговиків

Розподіл отримувачів пенсії за вислугу років за категоріями осіб подано на рис. 8.2.

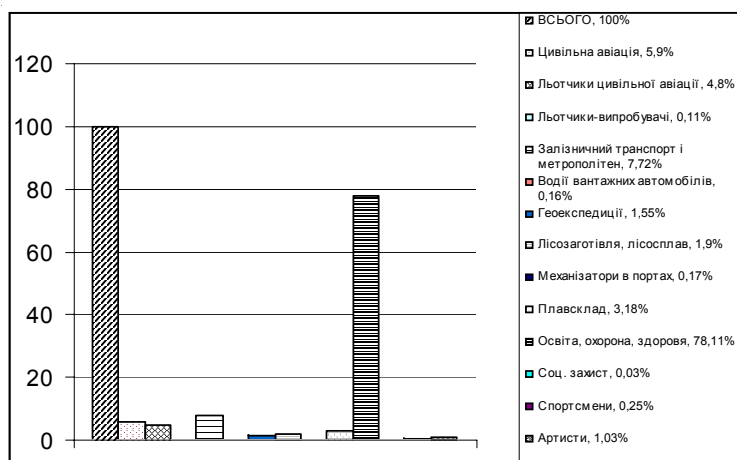

Рис. 8.2. Розподіл за питомою вагою отримувачів пенсії за вислугу років за категоріями осіб

Важливим є питання щодо зарахування років навчання у вищому навчальному закладі до страхового стажу. Періоди навчання до 1 січня 2004 року зараховуються до страхового стажу для призначення пенсії на підставі документа про навчання у ВНЗ.

Щодо періоду навчання після 1 січня 2004 року, то він зараховуватиметься до страхового стажу лише за умови сплати за цей період страхових внесків. Сплата страхових внесків під час навчання провадитиметься на підставі договору про добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, укладеного з органом Пенсійного фонду терміном не менше, ніж на 1 рік. У договорі про добровільну участь є можливість передбачити сплату страхових внесків однією сумою за минулі періоди навчання, але це стосується тільки періодів навчання після 1 січня 2004 року.

Якщо **особа працює за сумісництвом**, то для обчислення пенсії буде врахована заробітна плата з двох місць роботи, якщо з цих заробітків сплачуються страхові внески до Пенсійного фонду, але в межах максимальної величини заробітку, із якої належить сплачувати страхові внески до Пенсійного фонду. На 01.01.2004 р. ця величина становила 2660 грн.

Кількість працюючого населення (у віці 18–60 років) – 21 млн осіб.

Кількість платників пенсійних внесків – 16 млн осіб.

Співвідношення платників внесків до пенсіонерів – 1,3:1.

Розмір пенсійних внесків: роботодавці сплачують до Пенсійного фонду 32% фонду оплати праці, працівники сплачують 1/5% заробітної плати (залежно від її розміру).

Для фізичних осіб – підприємців, які обрали спрощений порядок сплати податку буде встановлений окремий фіксований пенсійний платіж.

Мінімальний розмір пенсії за віком за новим Законом – 92,45 грн (20% від середньої заробітної плати за 2003 рік – 462,27 грн).

Середній розмір пенсії станом на 01.01.2003 р. (до введення в дію нового пенсійного законодавства) був 133 грн.

Співвідношення середньої пенсії до середньої зарплати станом на 01.01.2003 р. – 33%.

Середній розмір пенсії на 01.01.2004 р. був 180 грн. (після проведення перерахунків пенсій та підвищення їх на 12%).

8.5. Завдання Пенсійного фонду України

Основними завданнями Пенсійного фонду України є:

1) забезпечення фінансування витрат на виплату пенсій відповідно до законів України;

2) збір і акумуляція внесків, призначених для пенсійного забезпечення і виплати допомоги;

3) розширене відновлення засобів Пенсійного фонду України на основі принципів самофінансування;

4) участь у фінансуванні програм соціальної підтримки пенсіонерів, інвалідів та інших категорій населення й у страхуванні здоров'я пенсіонерів через страхові компанії;

5) організація міжнародного співробітництва у сфері пенсійного забезпечення;

6) контроль за своєчасним надходженням страхових внесків у цей фонд;

7) контроль за правильним використанням засобів фонду;

8) участь у підготовці пропозицій до державних програм соціального розвитку;

9) участь у підготовці нормативних актів, спрямованих на вдосконалення системи пенсійного забезпечення і порядку підвищення розміру пенсій у зв'язку зі зміною індексу споживчих цін та ін.

8.6. Джерела надходження у Пенсійний фонд України

Основним джерелом доходів Пенсійного фонду є збір на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Джерелами формування коштів Пенсійного фонду є:

1) страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;

2) інвестиційний дохід, який отримується від інвестування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах;

3) кошти державного бюджету та цільових фондів, що перераховуються до Пенсійного фонду;

4) суми від фінансових санкцій за порушення встановленого порядку нарахування, обчислення і сплати страхових внесків та використання коштів Пенсійного фонду, а також суми адміністративних стягнень;

5) благодійні внески юридичних та фізичних осіб;

6) добровільні внески підприємств, організацій, населення;

7) інші надходження.

У табл. 8.4 подано прогноз доходів Пенсійного фонду України.

Таблиця 8.4

Прогноз доходів Пенсійного фонду України

Показник, млн. грн..	Прогноз		
	Звіт 2003	2004	2005
Фонд оплати праці	45531,4	48699,0	64129,0
Залишок коштів на поточних рахунках	1455,0	532,0	532,0
Надходження до Пенсійного фонду:	15127,3	15999,2	21064,3
- обов'язкові внески підприємств та громадян;			
- кошти від фіксованого сільськогосподарського податку;	262,4	339,2	250,0
- інші надходження	964,1	2569,2	1149,5
Разом доходів	17808,7	19439,7	22995,8

Як видно з табл. 8.4, за рахунок прогнозного збільшення фонду оплати праці має відбутися зростання доходів Пенсійного фонду.

Кошти Пенсійного фонду не включаються до складу державного бюджету України і не підлягають оподаткуванню.

8.7. Напрямки використання коштів Пенсійного фонду України

Бюджет Пенсійного фонду затверджується Кабінетом Міністрів України. Тимчасово вільні кошти при відсутності заборгованості з виплати пенсій можуть бути використані фондом винятково на придбання державних цінних паперів.

Основними напрямками використання коштів Пенсійного фонду є:

1) виплата пенсій;

2) надання соціальних послуг відповідно до чинного законодавства;

3) фінансування адміністративних витрат, пов'язаних із виконанням функцій, покладених на органи Пенсійного фонду;

4) оплату послуг з виплати та доставки пенсій;

5) формування резерву коштів Пенсійного фонду.

Кошти Пенсійного фонду зараховуються на єдиний рахунок Пенсійного фонду і зберігаються на окремих рахунках територіальних органів Пенсійного фонду в уповноваженому банку.

В табл. 8.5 подано прогноз видатків Пенсійного фонду України.

Таблиця 8.5

Прогноз видатків Пенсійного фонду України

Видатки, млн. грн.	Звіт	Прогноз	
	2003	2004	2005
На виплату пенсій та допомоги	15594,4	18761,9	22288,0
На доставку пенсій та допомоги	143,8	145,8	175,8
Залишок	2070,4	532,0	532,0

Як видно з табл. 8.5, видатки на виплату пенсій будуть зростати, між тим темпи зростання витрат на їх доставку будуть зменшуватися, що пов'язано із переходом на банківське обслуговування.

Одним із важливих чинників соціальної політики держави є своєчасне надходження платежів до Пенсійного фонду України. Але останнім часом дедалі більше уваги приділяється тому, як здійснюються ці виплати: чи вчасно вони надходять, чи є зручними для пенсіонерів, а також наскільки вигідні для самих пенсійних фондів. Як відомо, ще влітку 1998 року був виданий указ Президента України щодо обслуговування коштів Пенсійного фонду, яким, зокрема, визначено й порядок виплати пенсій через установи банків. Відтоді прийнята низка постанов Кабінету Міністрів, якими уточнено порядок відбору банків для обслуговування пенсіонерів.

На основі рішення конкурсної комісії пенсійні виплати мають право проводити 64 банки. Але активно з пенсіонерами працюють лише кілька банків. На час виходу указу у банках обслуговувалися близько 680 тис. пенсіонерів, нині – більше 2,2 млн. За свідченням Голови ПФУ, це 36% від загальної кількості пенсіонерів.

Пенсійний фонд отримав реальну можливість значно економити свої кошти. По-перше, банки зовсім не беруть комісійних за послуги з обслуговування пенсійних коштів, а по-друге, втративши монополічне становище у сфері пенсійних виплат, “Укрпошта” змушена була знизити плату за доставку пенсій з 3,5 до 1%.

Приклад

Один із найбільших банків – “Приватбанк”, який обслуговує понад 560 тисяч пенсіонерів, відразу ж запропонував програму накопичувальних рахунків. А згодом він створив умови для отримання пенсій через безплатно оформлені пластикові картки. Переваги такої послуги першими відчули пенсіонери у великих містах; тепер їм не треба йти в банк, а зняти гроші з пластикової картки можна в будь-який час. Для цього встановлено більше тисячі банкоматів.

Крім того, для власників пенсійних пластикових карток уже звичними стають розрахунки за товари та послуги із відчутними знижками (від 5 до 15 відсотків), тому що учасниками дисконтної мережі “Приватбанку” вже стали майже дві тисячі торговельних підприємств по всій Україні. Банк також намагається надавати посильну допомогу пенсіонерам, нараховуючи на пенсійні картки і рахунки підвищені відсотки та проводячи регулярні розіграші грошових призів серед пенсіонерів у всіх регіонах країни. Враховуючи, що пенсія не завжди забезпечує людині можливість покривати власні витрати, банк пропонує відкрити кредитний ліміт на пенсійну картку та позичати у банку гроші до чергової пенсії за пільговими тарифами.

Пенсіонерів, перш ніж відкрити рахунок, варто ближче познайомитися з можливостями банків та з'ясувати, послугами якого він користуватиметься з найбільшою вигодою для себе, наскільки банк зможе стати його надійним фінансовим партнером, а в разі потреби надати ще й грошову допомогу.

Нині кількість пенсіонерів, які обслуговуються в банках, постійно зростає, хоча їхня частка в загальній кількості клієнтів є не дуже великою. Тому, щоб банківські послуги якнайшвидше знаходили своїх клієнтів у регіонах, необхідно відкривати якомога більше філій, особливо пересувних для віддалених населених пунктів, щоб і там люди похилого віку повною мірою відчували переваги сучасного рівня обслуговування.

На це спрямована й нова система пенсійного забезпечення, в якій чільне місце належить зайняти банківським установам.

Величина ресурсів соціального страхування, спрямованих на пенсійне забезпечення, визначається наступними факторами:

а) демографічними:

- середня тривалість життя і її динаміка;
- кількість осіб пенсійного віку;
- чисельність працездатного населення та ін.

б) економічними:

- економічний стан країни в цілому;
- співвідношення рівнів заробітної плати і пенсії;
- надбавки за стаж, умови роботи та ін.;
- наявність і питома вага осіб, що мають право на пільги при визначенні рівня пенсійного забезпечення.

Відповідно до законодавства, забороняється використання засобів Пенсійного фонду на кредитні операції, надання позики.

У випадку відсутності заборгованості з виплати пенсій тимчасово вільні засоби можуть бути використані на придбання державних цінних паперів.

Збір на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування сплачується одночасно з одержанням коштів на оплату праці в установах банків.

Суми вчасно не виплаченого збору на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування вважаються простроченою заборгованістю (недоїмка) і стягуються з нарахуванням пені, що нараховується на суму заборгованості за кожний прострочений день платежу в розрахунку 120% річних від облікової ставки НБУ, що була в період наявності недоїмки.

8.5. Реформування системи пенсійного забезпечення

8.8.1. Досвід реформування пенсійної системи Польщі

Пенсійна система, що існує в Україні, на думку авторів, є недосконалою і не гарантує матеріального забезпечення у старості. Використання польського досвіду може значно полегшити проведення пенсійної реформи в Україні.

Більшість підходів у реалізації пенсійної реформи Польщі базується на трирівневій структурі. Перший рівень — реформований на солідарній основі Пенсійний фонд. Функціонування на першому рівні обов'язкової державної пенсійної системи має головним завданням забезпечити усіх осіб пенсійного віку гарантованим державою мінімальним рівнем доходу. Тобто цей рівень є базою системи соціальної допомоги у старості. Водночас подібна пенсійна система закладає основи для певної диференціації пенсій залежно від сплати громадянином протягом життя страхових внесків. Із розмірів цих внесків у державний Пенсійний фонд створюються бюджетні джерела фінансування для виплати соціальних пенсій на принципах солідарності поколінь і пропорційного перерозподілу.

Другий рівень — це відкриття пенсійних фондів, які повинні інвестувати грошові кошти, отримані у вигляді страхових внесків із метою їхньої капіталізації. На другому рівні повинна використовуватися пенсійна система на основі обов'язкового додаткового пенсійного страхування, яке у більшості розвинутих країн функціонує на принципах накопичення, тобто за схемою капіталізації страхових внесків. На цьому рівні передбачається існування двох основних форм накопичення страхових внесків: особисті оощадні рахунки та персоналізовані рахунки за місцем роботи. Управління зазначеною пенсійною системою може забезпечуватися як державними, так і приватними пенсійними установами.

На третьому рівні сукупної пенсійної системи створюються структури, які ґрунтуватимуться на принципах добровільності накопичення страхових внесків і забезпечуватимуть можливість підвищення стандартів пенсійного забезпечення. Управління у таких структурах здійснюватиметься приватними компаніями пенсійного страхування за умов існування ефективних механізмів державного контролю, запобігання їхній фінансовій нестабільності й банкрутству. Третій рівень фактично виокремлює різноманітні індивідуальні й групові форми заощадження коштів на забезпечення у старості, які можуть ґрунтуватися на галузевих, регіональних та інших принципах.

На організаційну структуру пенсійної системи накладається вікова структура пенсійних категорій, які розподіляються за рівнями і реалізують розподіл повноважень між соціальни-

ми групами нинішніх і майбутніх пенсіонерів. У цьому контексті показовим є досвід Польщі, де всі народжені після 1968 року автоматично включаються у повну пенсійну систему, тобто їм надається право вступити в основний пенсійний фонд (ZUS) і за вибором – в один із пенсійних фондів другого рівня. Майбутня пенсія цих категорій складатиметься із двох виплат — Центрального пенсійного фонду (ZUS) і пенсійного фонду другого рівня. Народженим з 1949 до 1968 років надана можливість вибору: залишитись у реформованому Центральному фонді або вступити у пенсійний фонд другого рівня. За формальними межами нової системи залишилися особи, які народилися до 1949 року, а також нинішні пенсіонери. Зауважимо, що зазначена пенсійна система не залишає поза увагою останні дві категорії (народжених до 1949 року і нинішніх пенсіонерів), оскільки за наявності розвинутого і стабільного фінансового ринку для вказаних категорій існує можливість придбання через систему ануїтетів відповідних пенсій (на певну суму і термін) у системі приватних пенсійних фондів і фінансових посередників. Актуарні механізми фінансового забезпечення подібних пенсійних розрахунків базуються на експоненційних і дисконтних методах фінансового аналізу.

Характерно, що зазначена загальна пенсійна система Польщі спирається на розподільчі принципи пенсійної системи першого рівня (I ступеня), тобто пенсійні виплати для пенсіонерів та інвалідів фінансуються за рахунок внесків працюючих, але способи нарахування пенсій останніми роками суттєво змінились. Розмір пенсії встановлюється шляхом ділення суми внесків, що накопичені застрахованою особою на індивідуальному рахунку у ZUSi, на середню тривалість перебування на пенсії. Вигідно працювати довше, оскільки кожен рік, відпрацьований при досягненні пенсійного віку (60 років для жінок і 65 — для чоловіків), сприяє підвищенню пенсії — до 10% за кожний рік. Страховий внесок обчислюється не з усього доходу, а лише з певної суми, яка обмежує максимальний розмір пенсії та не може перевищувати 250% від бази нарахування й дорівнює середній заробітній платі. Такий принцип, на думку польських фахівців, є більш справедливим і стимулює добровільне накопичення заощаджень у межах пенсійної системи третього рівня (III ступеня). Для пенсійних систем дру-

гого і третього рівнів (II і III ступенів) забезпечуються фінансові можливості у разі досягнення пенсійного віку для учасників фонду викупити довічні пенсії або отримати всю накопичену суму.

У табл. 8.6 наведена структура інвестиційного портфеля пенсійного фонду Польщі.

Таблиця 8.6

Динаміка структури інвестиційного портфеля Пенсійного фонду Польщі

Види інвестицій	Питома вага у структурі інвестиційного портфеля по роках, %		
	2000	2001	2002
Іноземні облігації	0,00	0,00	0,24
Іноземні цінні папери	0,00	0,29	1,20
Муніципальні облігації	0,03	0,01	0,01
Корпоративні облігації	0,26	1,36	0,97
Депозити у вітчизняних банках	1,96	2,84	2,63
Короткострокові казначейські векселі	62,87	67,10	67,88
Цінні папери вітчизняних ТОВ та права підписки на акції	34,89	28,32	27,08

Як видно з табл. 8.6, найбільшу питому вагу у структурі інвестиційного портфеля пенсійного фонду Польщі мають короткострокові казначейські векселі. Найменшу питому вагу мають іноземні облігації, іноземні цінні папери та муніципальні облігації.

Зазначені характеристики польської системи соціального забезпечення в основних рисах перетинаються з принципами реформи пенсійної системи в Україні, що створює підґрунтя для конструктивного використання їхнього досвіду.

Існують проблеми у реалізації пенсійної реформи як у Польщі, так і в інших країнах, що також мають структурні й фінансові аспекти модернізації пенсійної системи (структура багатоступеневої реформи, рівень радикальності впроваджен-

ня фінансової інфраструктури системи, структурні та фінансові відхилення від проекту пенсійної реформи тощо). Але адекватне врахування цього досвіду у проведенні пенсійної реформи в Україні, гнучкі трансформаційні підходи дадуть змогу уникнути більшості помилок або, як мінімум, зменшити вплив негативних факторів на становлення нових механізмів соціального забезпечення у нашій державі.

8.8.2. Пенсійна реформа в Україні

Головне завдання Пенсійної реформи — підвищення ефективності пенсійної системи на основі персоніфікації страхових внесків і посилення залежності пенсії від виробничого стажу, величини заробітної плати, величини і тривалості виплати страхових внесків; підвищення мотивації праці, поліпшення контролю за правильністю нарахування пенсій.

Для реалізації завдань реформування пенсійного забезпечення Указом Президента України від 4 травня 1998 року передбачено поетапне впровадження персоніфікованого обліку збору (внесків) на обов'язкове державне пенсійне страхування шляхом відкриття персональних рахунків у банківських установах на всіх застрахованих осіб і пенсіонерів, запровадження системи пенсійного страхування, посилення контролю за сплатою збору (внесків).

Персоніфікований облік — організація (збір, обробка, збереження передбачених законодавством про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування зведень) та ведення обліку відомостей про застраховану особу, що використовуються в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування відповідно до Закону.

Наразі відбувся перехід від однорівневої солідарної моделі пенсійного забезпечення до змішаної трирівневої системи пенсійного забезпечення, про що свідчить Закон України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” № 1058-IV від 9 липня 2003 р.

Перший рівень — **солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування**, заснована на принципах солідарної взаємодопомоги і відповідальності працюючих за власний стан пенсійного забезпечення, тобто держава ставить за обов'язок працюючому населенню або його роботодавцям і

деяким іншим категоріям фізичних і юридичних осіб виплачувати регулярні пенсійні внески, що зараховуються в загальнодержавний Пенсійний фонд і використовуються державою для виплати пенсіонерам поточних пенсій, існуючих у країні. Виплати з такого загальнодержавного Пенсійного фонду є головним джерелом пенсійних доходів пенсіонерів на основі заробітної плати протягом трудового періоду.

Другий рівень — **накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування**, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб із фіксованим розміром відрахувань із заробітної плати, що зараховуються в накопичувальні пенсійні фонди, враховуються на персоніфікованих пенсійних рахунках працюючих і використовуються для виплати пенсій після досягнення ними пенсійного віку.

Третій рівень — **система недержавного пенсійного забезпечення**, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбаченому законодавством про недержавне пенсійне забезпечення. Розповсюдженим типом заощаджень третього рівня системи пенсійного забезпечення є *корпоративні (професійні) пенсійні фонди*, що пропонуються роботодавцями для своїх працівників, і *особисті пенсійні заощадження* у формах, установлених законодавством країни.

Передбачається поступове поглиблення диференціації розмірів пенсій залежно від трудового внеску та страхового стажу кожної застрахованої особи, збільшення їх середнього розміру до рівня межі малозабезпеченості, впровадження накопичувальних персональних рахунків у системі обов'язкового пенсійного страхування.

Перший етап пенсійної реформи в Україні успішно втілюється в життя — запроваджено пенсійне страхування.

Після перерахунку пенсій за новим Законом близько 4 мільйонів пенсіонерів отримали диференційовані пенсії — їх розмір збільшився за рахунок високого заробітку і тривалого трудового стажу. Отже, зрівняльний підхід було відмінено. Пенсії людей, розміри яких після перерахунку за нормами нового закону не збільшилися, або збільшилися менше, ніж на 12%, підвищені в квітні 2004 ще на 12% (з врахуванням

підвищення на 4,2%), яке було здійснено раніше. Причому перерахунок цей відбудеться з 1 січня 2004 року. Тобто мінімальна пенсія після збільшення на 12% становитиме 102 гривні 82 коп., пенсії в 150 грн зростуть до 168 грн. Середній же розмір пенсії з врахуванням 12-відсоткового підвищення становитиме 185 грн.

У табл. 8.7 подано прогноз розвитку пенсійного забезпечення за соціальними групами.

Таблиця 8.7

Прогноз розвитку пенсійного забезпечення в Україні

Пенсійні групи	Пенсійне забезпечення по роках, млн.грн.:		
	2000	2005	2010
Пенсіонери за віком, всього	8729,4	17232,1	30498,0
З них:			
– ветерани війни	5640,7	8509,6	10118,4
– жертви репресій	113,5	297,2	663,6
– донори	30,8	118,8	319,3
– пенсіонери гірських р-нів	156,1	454,1	1078,2
– пенсіонери, що потребують надбавки на дітей	172,1	356,8	663,7
– малозабезпечені пенсіонери, що потребують допомоги	1642,2	2755,4	3961,2
– одинокі інваліди, що потребують допомоги по догляду	306,9	636,4	1184,1
– пільговики, у тому числі:	2162,3	4778,8	9418,6
– список №1	931,1	1821,4	3192,5
По інвалідності	1337,2	3061,2	6211,2
По втраті годувальника	518,7	1091,8	2060,2
За вислугу років	118,9	350,8	839,4
Соціальні	217,6	436,9	787,0

Як видно з табл. 8.7, пенсійні виплати за всіма групами будуть значно зростати, тобто пенсійне забезпечення буде покращуватися.

Незважаючи на складну демографічну ситуацію, пенсійний вік в Україні не змінено: 55 років для жінок і 60 років для чоловіків. Якщо пенсіонер продовжує працювати і відмовився від

пенсії, то її розмір буде збільшено за відповідною шкалою – від 3% за один рік відстрочки до 85,32% за 10 років більш пізнього призначення пенсії. Проте у новій системі передбачена індексація пенсій: відповідно до законодавства про індексацію грошових доходів населення та з 1 березня 2005 року з урахуванням не менше, ніж 20% зростання середньої заробітної плати по країні.

Чинним законодавством України передбачено розмір пенсії, який відповідає 50–60% рівня заробітної плати, тобто досить високий коефіцієнт заміщення. На кінець 2000 р. середній розмір пенсії за віком при повному стажі становив лише 30% середнього рівня заробітної плати. Така ситуація виникає внаслідок обмеження максимального розміру пенсії. Це обмеження також обумовлює відсутність її суттєвої диференціації.

Крім цього, до **основних проблем пенсійної системи** України належать:

- висока питома вага пенсій, що призначаються на пільгових умовах стосовно стажу та розміру;
- фінансування пенсій за інвалідністю внаслідок загального захворювання, забезпечення контролю за процесом їхнього призначення та перегляду;
- невирішеність питання щодо сплати внесків пенсійного страхування особами, які оподатковуються в особливому порядку: суб'єктами малого підприємництва, платниками єдиного сільськогосподарського податку.

Програма здійснення пенсійної реформи в Україні передбачає реалізацію таких **основних заходів**:

- визначення розміру пенсії на основі персоніфікованого обліку внесків, виходячи із загального обсягу сплати внесків за весь період страхування (на основі стажу та розміру заробітної плати);
- формування загальнообов'язкового державного накопичувального сектора, який має доповнити розподільчу систему;
- встановлення норм правового регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів та інших форм недержавного пенсійного забезпечення.

При цьому передбачається, що максимальний розмір пенсії в розподільчій системі не може перевищувати 40% заробітної

плати (зазначений розмір визначено як мінімальний, що має гарантувати система пенсійного забезпечення Конвенцією МОП № 102 “Про мінімальні норми соціального забезпечення”). В розподільчій системі не передбачено будь-якої гарантії щодо мінімального розміру пенсії, він має забезпечуватися за рахунок бюджетних коштів на основі програми соціальної допомоги малозабезпеченим громадянам.

Програма реформування має охопити приблизно 30 років. На першому етапі реформи (він має тривати приблизно від 15 до 20 років після прийняття відповідного закону) пенсії мають призначатися на умовах, які наближаються до визначених чинним законодавством про пенсійне забезпечення. Далі має бути здійснено «м'який» (пов'язаний зі зміною поколінь, із формуванням корпоративних пенсійних систем, недержавних пенсійних фондів та державного накопичувального фонду) перехід до нового порядку пенсійного забезпечення.

Остаточне формування програми пенсійної реформи в Україні вимагає вирішення низки проблем, зокрема:

- більш чіткого визначення гарантій щодо мінімального розміру пенсії, враховуючи соціальну функцію системи пенсійного забезпечення;
- встановлення гарантій перегляду розміру пенсій у зв'язку зі зростанням цін та заробітної плати;
- встановлення надійних механізмів забезпечення захисту майнових прав і законних інтересів застрахованих осіб при формуванні і використанні накопичувального сектора пенсійного забезпечення.

8. 9. Недержавне пенсійне страхування

8.9.1. Сутність недержавного пенсійного страхування

Громадяни України, іноземці та особи без громадянства мають право стати учасниками **системи недержавного пенсійного забезпечення**.

Відкладати кошти на **додаткову пенсію** можна через:

- 1) **пенсійні фонди** шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та їх власниками;
- 2) **страхові організації** шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалід-

ності або смерті страхувальника відповідно до законодавства про страхування;

3) **банківські установи** відповідно до Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення» та законодавства про банківську діяльність шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів **Фондом гарантування вкладів фізичних осіб**, що встановлюється згідно із законодавством.

Недержавний пенсійний фонд (НПФ) — юридична особа, створена для поліпшення пенсійного забезпечення громадян через виплату недержавних пенсій і захисту їхніх заощаджень від інфляції. Він є фінансовою установою (відповідно до Закону України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”), у межах якої збираються тимчасово вільні кошти підприємств і громадян, що можуть бути спрямовані на розвиток усієї економіки України.

В єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України для НПФ передбачений спеціальний **код діяльності — 96320 «Недержавне пенсійне забезпечення»**.

Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» передбачено створення **трьох типів НПФ**:

1) відкриті (засновниками й учасниками можуть бути будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їх роботи);

2) корпоративні (юридична особа-роботодавець як засновник повинен створювати умови для пенсійного забезпечення своїх працівників, що будуть учасниками такого фонду). Корпоративний пенсійний фонд — могутній інструмент кадрової політики компанії. Він дозволить значно зменшити плінність кадрів та забезпечити відповідальне ставлення працівників до своєї роботи. Подібне нововведення значно покращує імідж підприємства у працівників. Як свідчать закордонні спеціалісти, де подібні фонди вже діють давно та успішно, для підприємства з власним НПФ відкриваються нові горизонти і в зростанні продуктивності праці, і в ставленні людей до своєї роботи;

3) професійні (принцип побудови фонду — професійна незалежність, тобто об'єднання громадян або юридичних осіб будуть створювати свій фонд).

Учасником недержавного пенсійного забезпечення є фізична особа, якій відповідно до договору виплачується недержавна пенсія.

Вкладник — особа, що є стороною пенсійного договору і сплачує пенсійні внески на користь визначених ним учасників.

Недержавна пенсія — грошові кошти, що виплачуються учасникові за умовами договору.

Діяльність НПФ відповідно до статуту не належить до банківської, страхової або діяльності на фондовому ринку. В Україні діє 47 НПФ із загальним обсягом залучених коштів — 16 млн грн. Кількість учасників НПФ — 31 тис. осіб.

Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється за **принципами**:

- законодавчого визначення умов;
- добровільної участі фізичних осіб у системі недержавного пенсійного забезпечення та вибору виду пенсійної виплати;
- зацікавленості фізичних осіб;
- рівноправності всіх учасників пенсійного фонду;
- цільового використання коштів тощо.

Недержавні пенсійні фонди надають такі **послуги**:

- складання договору про додаткове пенсійне забезпечення громадян;
- відкриття іменних пенсійних рахунків учасників;
- розміщення пенсійних внесків на депозитних рахунках;
- регулярне ознайомлення учасників із розміром пенсійного нагромадження;
- здійснення пенсійних виплат;
- надання послуг додаткового пенсійного забезпечення працівникам підприємств (трудова пенсія);
- одноразові пенсійні виплати;
- виплата всієї накопиченої на рахунку учасника суми протягом декількох років;
- комбіновані виплати;
- виплати з інвалідності.

Недержавні пенсійні фонди можуть здійснювати такі **види пенсійних виплат**:

- пенсія на певний строк;
- одноразова пенсійна виплата.

Участь фізичних осіб у будь-якому недержавному пенсійному фонді — **добровільна**. Фізична особа за власним вибором може бути учасником кількох пенсійних фондів.

Користуючись податковими пільгами, які будуть передбачені законодавством України для учасників недержавного пенсійного забезпечення, фізична особа зможе робити пенсійні відрахування на себе або на своїх родичів першого ступеня споріднення (чоловік, дружина, батьки чоловіка та дружини, їхні спільні діти, діти чоловіка та дружини, в тому числі усиновлені).

Закон України „Про недержавне пенсійне забезпечення” (надалі Закон) передбачає три різні можливості **адміністрування недержавного пенсійного фонду**. Воно може здійснюватися:

1) *професійним адміністратором* — юридичною особою, яка надає послуги з адміністрування недержавних пенсійних фондів, отримавши відповідну ліцензію;

2) *одноосібним засновником корпоративного пенсійного фонду*, який прийняв рішення про самостійне здійснення адміністрування такого фонду і отримав на це відповідну ліцензію;

3) *компанією з управління активами* цього фонду, яка отримала відповідну ліцензію.

Ліцензія *професійному адміністратору* видається за умови створення статутного капіталу в розмірі 300 тисяч євро та підтримки власного капіталу на рівні 200 тисяч євро протягом здійснення діяльності.

Ліцензія компанії з управління активами, яка також бажає адмініструвати пенсійні фонди, видається за умови створення статутного капіталу у розмірі 500 тисяч євро та підтримки власного капіталу на рівні 300 тисяч євро протягом здійснення діяльності.

Законом України „Про недержавне пенсійне забезпечення” не встановлені ніякі вимоги до статутного та власного капіталу одноосібного засновника корпоративного пенсійного фонду, який прийняв рішення про самостійне адміністрування свого фонду.

Всі юридичні особи, які здійснюють адміністрування недержавного пенсійного фонду, повинні мати кадри відповідного

кваліфікаційного рівня, належне технічне забезпечення та інформаційні системи для ведення персоніфікованого обліку учасників пенсійного фонду, які відповідають вимогам, встановленим Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України. Законом дозволено поєднувати діяльність з адмініструванням пенсійного фонду лише з управлінням активами пенсійного фонду.

Адміністратор один раз на рік безоплатно надає кожному учаснику пенсійного фонду виписку з його індивідуального пенсійного рахунку про стан належних учаснику пенсійних активів.

8.9.2. Асоціація недержавних пенсійних фондів

В Україні в 1998 році була створена Асоціація недержавних пенсійних фондів (АНПФ), зареєстрована як неприбуткова організація.

Її засновниками були:

- Український недержавний пенсійний фонд «Добробут»;
- Пенсійний фонд банку «Україна»;
- Недержавний пенсійний фонд «Укоопспілка»;
- Недержавний пенсійний фонд «Київенерго»;
- Недержавний пенсійний фонд «СПАС»;
- Недержавний дорожній пенсійний фонд імені В. Т. Гуца;
- Пенсійний фонд «Промисловість України»;
- Акціонерне товариство «Енергетик».

На етапі створення асоціація поєднувала 14 НПФ із п'яти регіонів України.

Основними задачами асоціації є:

- створення правових і економічних умов для розвитку в Україні добровільного недержавного пенсійного забезпечення, підвищення рівня й ефективності соціального забезпечення громадян України;
- сприяння підготовці проектів законодавчих і нормативних актів, спрямованих на розвиток і захист системи соціальних прав громадян України на базі НПФ;
- створення інформаційного центру і банку даних для забезпечення та удосконалення діяльності НПФ, обміну досвідом і надання на цій основі відповідної інформації членам асоціації;

- надання членам асоціації консультацій з питань міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, звітності, оподаткування, економічних і юридичних послуг, захисту їхніх законних інтересів у державних структурах і судах;
- розвиток співробітництва з міжнародними організаціями, вивчення міжнародного досвіду у сфері додаткового пенсійного забезпечення і застосування його до діяльності НПФ України.

8.9.3. Доходи і витрати недержавних пенсійних фондів

За рахунок доходів у процесі своєї діяльності недержавні пенсійні фонди покривають такі свої **витрати**, пов'язані з веденням справи:

- витрати на виготовлення бланків договорів, контрактів, полісів, книг учасників;
- витрати, пов'язані з актуарними розрахунками пенсійних схем (актуарні розрахунки можна представити як систему математичних і статистичних закономірностей, що регламентують взаємини між страховиком і страхувальниками; через систему актуарних розрахунків визначається обсяг фінансових зобов'язань страховика, ліквідність його страхових зобов'язань);
- витрати на рекламу;
- витрати на нагромадження необхідної інформації;
- заробітну плату персоналові фонду (основну і додаткову) з нарахуваннями;
- плату за оренду приміщення;
- оплату комунальних послуг, послуг зв'язку;
- витрати на утримання і обслуговування автотранспорту;
- амортизаційні відрахування.

Перераховані витрати складають собівартість послуг недержавних пенсійних фондів.

До доходів фонду входять:

- *частина інвестиційного прибутку*, отриманого від пенсійних внесків, що розміщені на іменних пенсійних рахунках, котрі залишаються в розпорядженні фонду і є його власністю. Вона визначається у відсотках від суми прибутку, встановлюється відповідно до умов пенсійного договору і складає 20–25%;

• *комісійні збори*, що встановлюються у відсотках від суми першого пенсійного внеску вкладника, якщо це передбачено умовами договору;

• *доходи з обороту власних засобів* пенсійного фонду;

• *надходження з інших джерел*, не заборонених законодавством.

Прибуток недержавного пенсійного фонду визначається умовами пенсійного договору і фактично не залежить від результатів діяльності цього фінансового інституту.

До активів пенсійного фонду, відповідно до Закону, належать:

• активи в грошових коштах;

• активи в цінних паперах;

• інші активи згідно із законодавством.

У табл. 8.8 подано ліміти інвестування пенсійних активів відповідно до Закону.

Таблиця 8.8

Ліміти інвестування пенсійних активів

Вид пенсійного активу	Ліміт інвестування НЕ БІЛЬШЕ, НІЖ
Банківські депозитні рахунки та ощадні сертифікати банків	40% загальної вартості пенсійних активів пенсійного фонду, при цьому не більше, ніж 10% загальної вартості пенсійних активів у зобов'язаннях одного банку;
Цінні папери, доходи за якими гарантовані Кабінетом Міністрів України	50% загальної вартості пенсійних активів;
Цінні папери, доходи за якими гарантовані Радою міністрів АР Крим, та облігації місцевих позик	20% загальної вартості пенсійних активів;
Облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України	40% загальної вартості пенсійних активів;
Акції українських емітентів	40% загальної вартості пенсійних активів;
Цінні папери іноземних емітентів	20% загальної вартості пенсійних активів;
Іпотечні цінні папери, визначені законодавством України	40% загальної вартості пенсійних активів;

Продовження таблиці 8.8

Об'єкти нерухомості	10% загальної вартості пенсійних активів;
Банківські метали	10% загальної вартості пенсійних активів;
Інші активи, не заборонені законодавством України	5% загальної вартості пенсійних активів;
Цінні папери одного емітента	5% загальної вартості пенсійних активів (крім цінних паперів, погашення та отримання доходу за якими гарантоване Кабінетом Міністрів України, та у випадках, визначених цим Законом)

Пенсійні активи НПФ в цінних паперах не можуть включати:

• векселі;

• похідні цінні папери;

• цінні папери, емітентами яких є інститути спільного інвестування, якщо інше не встановлено нормативно-правовими актами Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку;

• цінні папери пов'язаних осіб та осіб, які надають послуги недержавному пенсійному фонду.

Пенсійні активи не можуть бути предметом застави і повинні використовуватися лише на цілі, прямо передбачені Законом.

На пенсійні активи не може бути звернене будь-яке стягнення або застосована конфіскація, якщо вони сформовані за рахунок коштів, отриманих на підставах, що не суперечать законодавству.

Проте в сучасних умовах існують певні обмеження для ефективного функціонування системи інвестування накопичувальної пенсії. Зокрема, необхідно звернути увагу на некерованість і непрозорість ринку цінних паперів. Оперативнішою має бути звітність фондового ринку.

Ще однією проблемою є обмеження з інвестування в нерухомість. Купівля нерухомості, що є малоризикованим і відносно дохідним капіталовкладенням, законодавчо дозволена лише на 10%, а інвестування в іпотечні цінні папери неможливе через їх відсутність. Усе це стримує розвиток іпотечного кредитування і обмежує можливості компаній з управління у виборі

активів для інвестування. НПФ без іпотечного кредитування не може існувати.

На нинішньому етапі основним активом для інвестування коштів НПФ, можливо, будуть державні цінні папери. Це може позбавити інвестицій реальний сектор економіки. В разі, коли дохідність державних облігацій буде нижчою за рівень інфляції, реальна величина пенсійних накопичень може зменшитись.

Становлення нової справи має бути під надійним контролем держави. Банківська система підготовлена до створення та обслуговування НПФ.

Законом заборонено:

- формувати пенсійні активи за рахунок позикових (кредитних) коштів;
- надавати майнові гарантії, забезпечені пенсійними активами або будь-які кредити (позики) за рахунок пенсійних активів;
- укладати угоди купівлі-продажу з обов'язковою умовою зворотного викупу.

Закон також забороняє недержавним пенсійним фондам емітувати будь-які боргові цінні папери та похідні цінні папери і купувати цінні папери, емітентами яких є пов'язані особи.

При цьому акції та облігації українських емітентів повинні пройти лістинг та перебувати в обігу на фондовій біржі або в торговельно-інформаційній системі, зареєстрованих у встановленому законодавством порядку, а акції іноземних емітентів мають перебувати в обігу на організованих фондових ринках та пройти лістинг на одній із таких фондових бірж, як Нью-Йоркська, Лондонська, Токійська, Франкфуртська або у торговельно-інформаційній системі NAS-DAQ. Емітент цих акцій повинен провадити свою діяльність не менше, ніж 10 років, і бути резидентом країни, рейтинг зовнішнього боргу якої визначається Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

8.9.4. Договір про недержавне пенсійне страхування

Для складання пенсійного договору вкладник подає в НПФ письмову заяву за формою, встановленою фондом, про намір укласти договір на додаткове пенсійне забезпечення.

Вкладник (юридична особа) вибирає пенсійну схему і складає пенсійний договір з фондом, що оформляється у двох при-

мірниках: один залишається у фонді, інший видається вкладникові. До договору додається відомість учасників, обраних вкладником.

Договір на додаткове пенсійне забезпечення повинен містити:

- реквізити фонду і вкладника;
- пенсійну схему учасника;
- порядок внесення вкладником пенсійних внесків;
- права й обов'язки фонду і вкладника, їхню відповідальність;
- дату, коли учасник отримає право на пенсійні виплати;
- дату, коли учасник отримає право на розпорядження пенсійною сумою;
- термін дії договору;
- умови припинення дії договору.

Якщо вкладником є фізична особа, то оформляється договір на **особисте пенсійне забезпечення** (у двох примірниках), що повинен містити:

- прізвище, ім'я, по батькові, дату народження, паспортні дані, адресу вкладника;
- пенсійну схему;
- порядок внесення вкладником пенсійних внесків;
- права й обов'язки фонду і вкладника, їхню відповідальність;
- дату реєстрації заявочного листа;
- прізвище, ім'я, по батькові, дату народження, паспортні дані, адресу учасника;
- дату, коли учасник отримає право на розпорядження пенсійною сумою.

Якщо вкладником є юридична особа, то вона укладає з учасниками контракти на додаткове пенсійне забезпечення.

Після дати надходження на розрахунковий рахунок фонду пенсійного внеску фонд протягом 10 днів відкриває іменний пенсійний рахунок на учасника.

Протягом 30 днів фонд сповіщає вкладника про відкриття іменного пенсійного рахунка і видає пенсійний поліс. **Пенсійний поліс** повинен містити наступні реквізити:

- прізвище, ім'я, по батькові вкладника й учасника;
- дату народження, паспортні дані вкладника;
- реквізити вкладника;
- номер і дату складання договору;
- пенсійну схему;
- дату, коли учасник отримає право на пенсійні виплати;
- номер іменного пенсійного рахунка учасника.

Фонд оформляє **облікові картки** учасників, що зберігаються в ньому.

8.9.5. Стан розвитку недержавного пенсійного забезпечення

8.9.5.1. Загальний рівень організації недержавних пенсійних фондів

Роль недержавних пенсійних фондів надзвичайно важлива для української економіки, тому що вони значно збільшують її інвестиційні можливості. А для населення забезпечується більш високий рівень соціального захисту. Крім того, **активи недержавних пенсійних фондів** – це ефективний засіб зростання і сталого функціонування ринку фінансових послуг.

В основу концепції Закону України „Про недержавне пенсійне забезпечення” покладено досвід країн, які набули в цьому певних успіхів. Впровадження та розвиток діяльності недержавних пенсійних фондів – це один із пріоритетних напрямів роботи Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (Держфінпослуг). На неї покладено державне завдання з розробки нормативно-правової бази для розвитку недержавних пенсійних фондів, а також всієї системи недержавного пенсійного забезпечення.

З 1992 року в Україні функціонують небанківські фінансові установи, які надають послуги з недержавного пенсійного страхування. За проведеною перевіркою реєстру цих установ Держфінпослуг було складено список із 55 організацій, зареєстрованих як недержавні пенсійні фонди.

За 2003 – 2004 роки перевірена діяльність **47 фондів**, які реально функціонують.

Майже 90% активів акумулювали чотири найбільші недержавні пенсійні фонди:

- „Народний пенсійний фонд „Україна” – зареєстрований у 1995 році у Києві, має 7,8 млн. грн. активів;
- „Укоопспілка” (1996) – 3,6 млн. грн.;
- „Кримспоживспілка” (1997) – 1,6 млн. грн.;
- „Добробут” (1998) – 1,2 млн. грн..

Загальна кількість громадян, які беруть участь у недержавному пенсійному забезпеченні, становить 31 тис. осіб. При цьому до зазначених фондів залучено 72% їхньої загальної кількості.

Суттєвою ознакою розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні є те, що 60% фондів належать до споживчої кооперації. Найбільше учасників мають фонди Криму, Києва, Миколаєва, Одеси. Загальний обсяг активів, залучених до фондів споживчої кооперації, становить 43% до загальної системи недержавного пенсійного забезпечення.

У середньому на одного учасника недержавного пенсійного фонду припадає 1 132 грн активів (на 01.01.2004).

Щомісячний розмір пенсійних виплат учасникам становить від 8 до 750 грн. Між тим, 7 фондів ще не здійснювали пенсійних виплат своїм учасникам, тому що встановлений мінімальний строк для початку виплат – три роки.

Найбільше пенсійних фондів діє у Києві – 7. Решта в обласних центрах: Дніпропетровськ – 2, Вінниця, Житомир, Херсон, Харків та ін. – по одному.

Згідно із Законом України „Про недержавне пенсійне забезпечення”, підприємства, організації та установи, в назвах яких є слова „недержавний пенсійний фонд” та „пенсійний фонд”, повинні у встановлені терміни та відповідно до вимог Держфінпослуг пройти перереєстрацію.

8.9.5.2. Діяльність недержавного пенсійного фонду працівників бюджетних установ

Відповідно до ст. 109 Закону України “Про Державний бюджет України на 2004 рік” Кабінет Міністрів України Постановою від 22 вересня 2004 року № 1247 затвердив Порядок утворення недержавного пенсійного фонду працівників бюджетних установ (далі – Фонд).

Фонд засновується підприємствами, установами, та організаціями, що належать до сфери управління Міністерства праці

України. Порядок і умови пенсійного забезпечення визначаються статутом Фонду.

Рада Фонду в установленому порядку проводить конкурс для визначення адміністратора, компанії з управління активами, зберігача та аудитора.

Видатки на утворення Фонду, забезпечення його діяльності та сплату пенсійних внесків фінансуються централізовано за рахунок коштів, передбачених Мінпраці у Державному бюджеті на відповідні цілі.

Внески на користь учасників Фонду з числа працівників бюджетних установ сплачуються Мінпраці централізовано на вимогу адміністратора Фонду за рахунок коштів відповідної бюджетної програми.

Розмір пенсійних внесків до Фонду на користь працівників бюджетних установ визначається щороку відповідно до обсягу асигнувань, передбачених у Державному бюджеті на відповідні цілі та нараховується роботодавцями платниками за кожну працюючу особу відповідно до обраних пенсійних схем.

Фонд повинен діяти відповідно до законодавства у сфері недержавного пенсійного забезпечення. Це дає змогу:

- створити рівні можливості для працівників установ, організацій та закладів бюджетної сфери порівняно з працівниками, зайнятими на підприємствах різних форм власності щодо участі в системі недержавного пенсійного забезпечення;
- підвищити рівень соціальної захищеності зазначених категорій громадян;
- підвищити престижність праці в бюджетній сфері;
- побудувати систему недержавного пенсійного забезпечення на основі апробованих у світовій практиці принципів та механізмів.

Передбачається, що учасниками Фонду у 2005 році стануть понад 3 мільйони працівників бюджетної сфери.

8.9.6. Закордонний досвід недержавного пенсійного страхування

Світова практика пенсійного забезпечення громадян свідчить про те, що здійснення за рахунок засобів держави обов'язкового пенсійного забезпечення, як правило, гарантує лише мінімальний прожитковий рівень. Більший рівень може забезпечити тільки додаткове пенсійне забезпечення.

У діяльності НПФ основні труднощі виникають з інвестуванням накопичувальної частини пенсії. Для України ця справа нова та потребує використання зарубіжного досвіду.

Структура вкладів зарубіжних пенсійних фондів різноманітна. У США і Великобританії в структурі інвестиційних портфельів переважають акції (62 та 78 відсотків від розміру пенсійного портфеля відповідно), що пояснюється розвиненістю фондового ринку. В Німеччині частка акцій інвестицій пенсійних фондів становить лише 8%, 74% коштів розміщуються в цінних паперах із фіксованою дохідністю.

Основними **активами**, в яких розміщують свої засоби зарубіжні пенсійні фонди, є державні та корпоративні облигації, акції, депозити, іпотечні папери та нерухомість.

В Україні законодавчо визначено перелік активів, у яких можна розміщувати кошти накопичувальної частини пенсії. Щоб максимально знизити ризики, чинне законодавство дозволяє інвестувати кошти вкладників НПФ у чітко визначені активи (див. табл. 9.1). Зокрема, у банківські депозитні рахунки, облигації підприємств, емітентами яких є підприємства – резиденти України, іпотечні цінні папери, визначені законодавством України – до 40%, цінні папери з гарантованим КМУ постійним доходом – до 50%.

Професійні додаткові пенсії в старості відіграють важливу роль у Великобританії, Нідерландах, скандинавських країнах.

Процентне співвідношення між ярусами пенсійного забезпечення в скандинавських країнах подано у табл. 8.9

Таблиця 8.9

Процентне співвідношення між ярусами пенсійного забезпечення в скандинавських країнах

Країна	Данія	Ісландія	Норвегія	Швеція	Фінляндія
Вид пенсії					
1. Обов'язкова мінімальна пенсія	82	65	56	39	31
2. Обов'язкова додаткова пенсія	2	35	34	49	67
3. Добровільна пенсія	16	0	10	12	2

Працівники у **Великобританії**, що регулярно виплачують установлені законом внески в одну з приватних пенсійних систем, одержують право вийти з обов'язкової державної пенсійної системи. Пенсійне недержавне забезпечення зосереджено в руках страхових компаній, для яких цей вид бізнесу забезпечує більше 50% обороту.

У **США** приватним страхуванням охоплено тільки 60% працюючих, що свідчить про неможливість заміни обов'язкової державної пенсійної системи приватною.

У **Швеції** і **Норвегії** координація державної і недержавної підтримки полягає не тільки в наданні мінімальних пенсій, а й у підтримці громадян із низьким заробітком. Працівники із середніми і високими доходами самостійно створюють собі звичний спосіб життя при досягненні пенсійного віку.

Політика пенсійного забезпечення в **Чилі** ґрунтується на повному нагромадженні засобів. У цьому випадку мова йде не про добровільне приватне забезпечення, а про обов'язкове, нормоване і регульоване забезпечення, встановлене державою. Перехід до такої системи був здійснений у 1981 році, коли була впроваджена нова система управління приватними структурами і регульованими пенсійними фондами.

У **Росії** у вересні 1992 року вийшов Указ Президента Російської Федерації "Про недержавні пенсійні фонди", а 08.04.1998 р. був прийнятий федеральний Закон "Про недержавні пенсійні фонди".

Завдання для перевірки знань

1. Шляхи впровадження персоналізованого обліку збору (внесків) на обов'язкове державне пенсійне страхування.
2. Назвіть основні завдання Пенсійного фонду та джерела його формування.
3. Охарактеризуйте систему пенсійного забезпечення в Україні.
4. Сутність солідарної системи пенсійного забезпечення.
5. Особливості накопичувальної системи пенсійного забезпечення.
6. Охарактеризувати значення недержавного пенсійного страхування?
7. Як відбувається становлення та розвиток недержавного пенсійного страхування в Україні?
8. Які системи недержавного пенсійного страхування використовуються в інших країнах.

9. Який кількісний склад НПФ в Україні?
10. Роль, мета створення та основні завдання Асоціації недержавних пенсійних фондів України.
11. Суб'єкти та об'єкти недержавного пенсійного страхування.
12. Недержавні пенсійні фонди: відкриті, корпоративні, професійні. Охарактеризувати їх відмінності.
13. Доходи та витрати недержавних пенсійних фондів.
14. Обов'язки адміністратора НПФ.
15. Види, умови та строки здійснення пенсійних виплат.

Теми рефератів

1. Соціальне страхування, пенсійна політика та пенсійні фонди.
2. Поняття й завдання пенсійного страхування.
3. Управління процесом формування й функціонування Пенсійного фонду України в умовах ринкових перетворень.
4. Реформування пенсійної системи України: завдання, напрямки, проблеми.
5. Недержавне соціальне страхування: сутність, організація, проблеми та перспективи розвитку.
6. Описати систему накопичувального пенсійного забезпечення недержавними пенсійними фондами в Росії.
7. Іноземний досвід недержавного пенсійного страхування.

Практикум з пенсійного страхування

Наведені нижче приклади та розрахунки до них були складені на основі консультацій працівників Управління пенсійного забезпечення Пенсійного фонду України.¹

Задача № 1

Громадянка Петренко О. М. звернулася за призначенням пенсії за віком 29 березня 2004 року.

Наявність довідок про заробітну плату за:

- січень – грудень 1986 року;
- липень 1987 року – червень 1990 року;
- грудень 1990 року – листопад 1991 року (60 місяців).

Інформація про заробіток Петренко О. М. за:

- липень 2000 року – грудень 2000 року;
- лютий 2001 року – лютий 2004 року із системи персоналізованого обліку (43 місяці).

У періодах січень – червень 1987 року, липень – листопад 1990 року й у січні 2001 року Петренко О. М. не працювала, про що свідчать записи в трудовій книжці і дані персоналізованого обліку.

Стаж громадянки — 35 років 7 місяців 12 днів.

Сума коефіцієнтів заробітної плати (C_k) за 103 місяці — 100,22288.

Середня заробітна плата працівників, зайнятих у галузях економіки України, за 2003 рік — 459 грн.

Розрахувати пенсію за віком.

Методичні рекомендації

1. Розрахунок коефіцієнту страхового стажу за формулою:

$$K_c = \frac{C_m \times B_c}{100\% \times 12},$$

¹ Никитенко В., Нагорный В. Назначение и примеры исчисления пенсий // Все о бухгалтерском учете. — 2003. — № 115. — С. 21–42.

де K_c — коефіцієнт страхового стажу;
 C_m — сума місяців страхового стажу;
 B_c — величина оцінки одного року страхового стажу (у відсотках).

2. Визначення суми зарплати, з якої розраховують пенсію:

$$Z_n = Z_c \times \frac{C_k}{K},$$

де Z_n — заробітна плата (дохід) застрахованої особи, з якої обчислюється пенсія, у грн;

Z_c — середня заробітна плата в Україні за календарний рік, що передує року звернення за призначенням пенсії;

C_k — сума коефіцієнтів заробітної плати за визначені місяці;
де K — кількість місяців страхового стажу, за які розраховані коефіцієнти зарплати (доходу).

3. Розрахунок пенсії:

$$P = Z_n \times K_c,$$

де P — розмір пенсії, грн.

Задача № 2

Розрахувати пенсію за віком працівникові, у якого є пільговий стаж за Списком № 1.

За призначенням пенсії за віком 20.04.2004 р. звернувся громадянин Петров І. І., що народився 20.04.1949 р. Стаж роботи за Списком № 1 — 6 повних років (з 10.01.1998 р. по 20.04.2004 р.). Загальний стаж роботи — 35 років 5 місяців 16 днів. Петров І. І. надав довідку про заробіток.

Він має право вийти на пенсію за віком на пільгових умовах, адже пенсійний вік чоловіків, що працювали на роботах з особливо шкідливими й особливо тяжкими умовами праці за Списком № 1, зменшується на 1 рік за кожний повний рік зазначеної роботи (ст. 13 Закону про пенсійне забезпечення).

Сума коефіцієнтів заробітної плати (C_k) Петрова І. І. — 217,99155 (обчислено за 105 місяців).

Методичні рекомендації

1. У страховий стаж працівників, що працювали на роботах з особливо шкідливими й особливо тяжкими умовами праці за

Списком № 1, додатково зараховується по одному року за кожний рік таких робіт. Тобто у стаж Петрова І. І. потрібно додатково зарахувати 6 років.

2. Розрахувати коефіцієнт страхового стажу (K_c).
3. Визначити розмір зарплати, що врахують під час призначення пенсії (Z_n).
4. Розрахувати пенсію (P).

Задача № 3

За призначенням пенсії за вислугу років 20.02.2006 р. звернулася громадянка Соловійова І. М. Загальний стаж роботи — 38 років 4 місяці (зокрема з 13.03.1980 р. по день звертання вона працювала вчителем у школі, тобто має стаж, що дає право на призначення пенсії за вислугу років, — 25 років 11 місяців 7 днів).

Сума коефіцієнтів заробітної плати (C_k) за 127 місяців — 170,53687.

Середня зарплата працівників, зайнятих у галузях економіки України за 2005 рік дорівнює 510 грн.

Розрахувати пенсію за вислугу років.

Методичні рекомендації

1. Розрахувати коефіцієнт страхового стажу (K_c).
2. Визначити розмір зарплати, з якої буде обчислена пенсія за вислугу років (Z_n).
3. Розрахувати пенсію за вислугу років з 20.02.2006 р. (P).

Задача № 4

Розрахувати пенсію Макарова О. І. та Петрова Т. В. Порівняти фактори, що вплинули на розмір пенсії громадян.

Вихідні дані для розрахунку наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку

Показники ПІБ	Коефіцієнт заробітної плати, K_z	Сума місяців страхового стажу, C_m	Оцінка одного року стажу (%), B_c
Макаров О. І.	1,1	115	0,003
Петров Т. В.	1,33	97	0,000298

Методичні рекомендації

1. Розрахувати коефіцієнт страхового стажу (K_c).
2. Розрахувати пенсію:

$$P = Z_n \times K_z \times K_c,$$

де P — розмір пенсії, у грн;

K_z — коефіцієнт заробітної плати (доходу).

Задача № 5

За призначенням пенсії 01.11.2004 р. звернувся громадянин Шевченко О. М. з числа осіб літніх екіпажів повітряних судів цивільної авіації.

Коефіцієнт страхового стажу (K_c) — 0,75.

Сума коефіцієнтів за 112 місяців — 361,97692.

Розрахувати пенсію за вислугу років працівника літнього складу.

Методичні рекомендації

1. Визначити розмір зарплати, з якої буде обчислена пенсія за вислугу років (Z_n).
2. Розрахувати пенсію за вислугу років (P).

Задача № 6

Визначити розмір пенсії за вислугу років громадянці Щур Н.О., якщо вона 01.12.2004 р. звернулася за призначенням пенсії до Пенсійного фонду України.

Загальний стаж роботи — 28 років 11 місяців. З 01.12.1979 р. по день звертання вона працювала фельдшером фельдшерсько-акушерського пункту, тобто на момент звертання в неї було 25 років стажу, що дають право на пенсію за вислугу років.

Сума коефіцієнтів заробітної плати за 113 місяців (для розрахунку) склала 90,53673.

Методичні рекомендації

1. Розрахувати коефіцієнт страхового стажу (K_c).
2. Визначити розмір зарплати, що врахують під час призначення пенсії (Z_n).
3. Розрахувати пенсію (P).

Задача № 7

Розрахувати суму пенсії за інвалідністю, якщо громадянину Коваленку Г. І. в лютому 2004 року встановлена II група інвалідності за загальним захворюванням. На час її настання Коваленку Г. І. мав 31 рік 6 місяців стажу.

Вихідні дані для розрахунку наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Вихідні дані для розрахунку

Показник	Значення показника
Страховий стаж	490 місяців
Сума коефіцієнтів заробітної плати (доходу) за кожен місяць	145,62075
Кількість місяців страхового стажу (K), за які розраховані коефіцієнти зарплати (доходу)	103
Відсоток пенсії за віком, встановлений для відповідної групи інвалідності (B)	90%

Методичні рекомендації

1. Розрахувати коефіцієнт страхового стажу (K_c).
2. Визначити розмір зарплати, що врахують під час призначення пенсії (Z_n).
3. Розрахувати пенсію за інвалідністю (P_i) за формулою:

$$P_i = Z_n \times K_c \times B,$$

де B — відсоток пенсії за віком, встановлений для відповідної групи інвалідності.

Задача № 8

За призначенням пенсії за інвалідністю II групи внаслідок загального захворювання 12.01.2007 р. звернувся громадянин Пирятин Н. О., що народився 19.02.1949 р.

Страховий стаж складає 4 роки 10 місяців.

¹ Пенсію за інвалідністю II групи встановлюють у розмірі 90% пенсії за віком.

Чи буде задоволено питання про призначення пенсії громадянину? Відповідь обґрунтуйте відповідно до Закону України „Про пенсійне страхування”.

Задача № 9

За призначенням пенсії за інвалідністю I групи внаслідок загального захворювання 01.02.2004 р. звернувся громадянин Петренко А. В., що народився 05.12.1955 р. Дата встановлення інвалідності — 10.01.2004 р.

Петренко А. В. має страховий стаж 20 років 5 місяців 5 днів, у тому числі за Списком № 1 — 4 роки. Роботу припинив 01.04.01 р.

Сума коефіцієнтів заробітної плати, узятій за 60 місяців до 01.07.2000 р. і за період з 01.07.2000 р. по 01.04.2001 р. (момент припинення роботи, тобто ще за 9 місяців), складає 143,25159.

Примітка

1. При визначенні коефіцієнта страхового стажу відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. 24 Закону „Про пенсійне страхування” в страховий стаж зараховується період перебування на інвалідності з моменту встановлення інвалідності до досягнення громадянином 60-літнього віку (з 10.01.2004 р. по 05.12.2015 р. — 11 років 10 місяців 25 днів).

2. Пенсія за інвалідністю призначається з дня встановлення інвалідності, якщо за нею звернулися не пізніше трьох місяців із дня встановлення інвалідності (п. 2 ч. 1 ст. 45 Закону про пенсійне страхування).

Методичні рекомендації

1. Розрахувати страховий стаж.
2. Розрахувати коефіцієнт страхового стажу (K_c).
3. Визначити розмір зарплати, що врахують під час призначення пенсії (Z_n).
4. Розрахувати розмір пенсії I групи інвалідності — 100% пенсії за віком, за формулою:

$$P_i = Z_n \times K_c.$$

Задача № 10

Громадянка Жихор В. П. звернулася 20.03.2004 р. із проханням призначити їй пенсію у зв'язку з утратою годувальника.

Жінка виховує двох дітей — 1984* (*право на пенсію у зв'язку з утратою годувальника має тільки одна дитина, що народилася в 1990 році. Друга дитина, що навчається у вищому навчальному закладі з заочною формою навчання, пенсії не буде одержувати, оскільки не вважається непрацездатним членом родини) і 1990 років народження. При цьому одна дитина навчається у вищому навчальному закладі з заочною формою навчання і не працює. Їх батько народився 18.03.1958 р., помер — 10.01.2004 р.

На момент смерті він мав 29 років і 7 місяців страхового стажу, з яких за Списком №1 відробив 10 років.

Вихідні дані для розрахунку наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Вихідні дані для розрахунку

Показник	Значення показника
Страховий стаж годувальника	645 місяців
Сума коефіцієнтів заробітної плати (доходу)	209,97006
Кількість місяців страхового стажу (K), за які розраховані коефіцієнти зарплати (доходу)	102

Розрахувати пенсію у зв'язку з утратою годувальника.

Методичні рекомендації

1. Розрахувати коефіцієнт страхового стажу (K_c).
2. Визначити розмір зарплати, що врахують під час призначення пенсії (Z_n).
3. Визначити розмір пенсії за віком годувальника (P).
4. Пенсію у зв'язку з утратою годувальника на одного члена родини розраховують у розмірі 50% пенсії за віком померлого годувальника за формулою:

$$P_{вз} = P \times 50/100$$

Задача № 11

За призначенням пенсії у зв'язку з утратою годувальника 17.09.2004 р. звернулася дитина-сирота 1986 року народження. Її батьки загинули 20.02.2004 р. Страховий стаж батька (дата

народження — 28.03.1954 р.) — 32 роки 7 місяців, матері (народилася 13.03.1959 р.) — 30 років 1 день.

Для розрахунку коефіцієнта страхового стажу визначено страховий стаж із включенням у нього періоду від моменту смерті батьків до дати, коли вони досягли б пенсійного віку (батько — 60 років, мати — 55 років). Розрахунки проводять по кожному з батьків.

Вихідні дані для розрахунку наведено у табл. 4.

Таблиця 4

Вихідні дані для розрахунку

Показник	Значення показника	
	Батько	Мати
Коефіцієнт страхового стажу, K_c	0,42667	0,4
Коефіцієнт заробітної плати ($C_k \div K$), визначеної за 103 місяці роботи	3,00012	1,02011

Розрахувати пенсію в зв'язку з утратою годувальника на дитину-сироту.

Методичні рекомендації

Результати розрахунків занести у табл. 5.

Таблиця 5

Таблиця для розрахункових результатів

Розрахункові показники	Значення показника	
	Батько	Мати
Визначити розмір зарплати, що врахують при призначенні пенсії (Z_n) за формулою: $Z_n = Z_c \times \frac{C_k}{K}$
Розрахувати пенсію за формулою: $P = Z_n \times K_c$
Пенсію у зв'язку з утратою годувальника на одного члена родини розраховують у розмірі 50% пенсії за віком померлого годувальника за формулою: $P_{вз} = (P_{батько} \times 0,5) + (P_{мати} \times 0,5).$...	

Задача № 12

Громадянин Григоренко О. Л. працював із січня 1995 року по грудень 2003 року на підприємстві, що із січня 2000 року перейшло на сплату єдиного податку. Після цього зарплату Григоренко О. Л. значно підвищили (до 1200 грн. на місяць).

Для призначення пенсії в січні 2004 року Григоренко О. Л. надав довідку про зарплату за періоді 1 липня 1995 року по червень 2000 року.

Для розрахунку пенсії взято інформацію із системи персоналізованого обліку за період з липня 2000 року по грудень 2003 року.

Страховий стаж Григоренко О. Л. — 40 років 3 місяці.

Сума коефіцієнтів заробітної плати за 102 місяці дорівнює 228,58138.

Визначити розмір пенсії працівнику підприємства, яке використовує спрощену систему оподаткування.

Методичні рекомендації

1. Розрахувати коефіцієнт страхового стажу (K_c).
2. Визначити розмір зарплати, що врахують під час призначення пенсії (Z_n).
3. Розрахувати пенсію (P).

Задача № 13

Перерахувати розмір пенсії за віком і за вислугу років, якщо громадянці Шкряді В. О. призначили пенсію за віком з 10 січня 2001 р., виходячи з довідки про заробітну плату за останні 24 місяці роботи перед зверненням, відповідно до якої зарплата складала:

- за 1999 рік (12 міс.) — 11280 грн;
- за 2000 рік (12 міс.) — 16170 грн.

Примітка

1. У 1999 і 2000 роках існувало обмеження зарплати — 1000 грн (постанова КМУ від 13.07.1998 р. № 1064). Відповідно до ст. 41 Закону „Про пенсійне страхування” перевіряємо, чи не перевищує дохід у цих роках його максимальну річну величину (12000 грн).

2. У ст. 43 Закону про пенсійне страхування зафіксовано, що пенсії за віком (а також пенсії за інвалідністю, при втраті годувальника, за вислугу років), призначені до 01.01.2004 р., перераховують за нормами Закону „Про пенсійне страхування”. Тобто на підставі документів про зарплату (дохід), з яких рані-

ше була обчислена пенсія, що наявні на час перерахунку в пенсійній справі, і відповідних вимог законодавства, що діяло раніше. Тому вимагати додаткових документів, а в цьому випадку — довідку про зарплату зі вказівкою її за кожен місяць протягом 24 місяців роботи, за які визначений заробіток — підстав немає.

3. У багатьох пенсійних справах дані про заробітну плату переведені в гривні, тому під час перерахунку потрібно перевести дані про середню заробітну плату за відповідні місяці з карбованців у гривні. Виконують це діленням відповідної середньомісячної зарплати на 100000.

4. Пенсіонерам, що проробили після призначення пенсії за віком не менше 2 років з більш високим заробітком, чим той, з якого була обчислена пенсія, за їх заявами встановлюють новий розмір пенсії, виходячи з більш високого заробітку, що визначається за 2 роки роботи поспіль після призначення пенсії (ст. 69 Закону „Про пенсійне забезпечення”). З огляду на це, пенсіонерам, що продовжували працювати після призначення пенсії з більш високим заробітком, варто звернутися в органи Пенсійного фонду України за місцем проживання із заявою і довідкою про зарплату за 2 роки роботи поспіль після призначення пенсії.

Методичні рекомендації

1. Розрахувати суму середньомісячних заробітних плат по Україні по роках (див. Додаток Г (Додаток 2)).

2. Розрахувати коефіцієнти зарплати (K_z) по роках — співвідношення середньомісячної зарплати із середньою за відповідний місяць (у цьому випадку річної зарплати із сумою середніх за рік):

$$K_z = \frac{z}{\sum z_{cp.}}$$

де z — заробітна плата, з якої була обчислена пенсія;
 $z_{cp.}$ — середньомісячна зарплата за рік, тис. грн (додаток Г (Додаток 2)).

3. Розрахувати суму коефіцієнтів зарплати (C_k), яку будуть застосовувати для визначення розміру зарплати для вирахування пенсії.

4. Визначити розмір зарплати, що врахують при призначенні пенсії (Z_n). При розрахунку зарплати її потрібно ділити на 24 місяці.

Задача № 14

Виконати перерахунок пенсії за віком, якщо громадянка не працювала після призначення пенсії.

Громадянка Костюк С. М. вийшла на пенсію за віком з 1 січня 2000 року при стажі роботи 40 років 11 місяців. При призначенні пенсії вона надала документи за останні два роки роботи (24 місяця), тобто за 1998—1999 роки. Їй розраховували пенсію — 220 грн., але установили і виплачували — 150 грн. Після призначення громадянка Костюк С. М. не працювала.

Методичні рекомендації

1. Розрахувати коефіцієнт страхового стажу (K_c) для перерахунку пенсії з 01.01.04 року.

2. Визначити коефіцієнти зарплати (див. табл. 6), необхідні для розрахунку зарплати, що враховують під час вирахування пенсії.

2. Визначити розмір зарплати, що врахують під час призначення пенсії (Z_n).

3. Розрахувати пенсію (P).

Таблиця 6

Вихідні дані для розрахунку пенсії

Місяць, за який береться зарплата	Заробітна плата громадянки, грн.	Середня заробітна плата в розрахункових місяцях, грн.	Коефіцієнт заробітної плати (K_z), гр.2: гр.3	Місяць, за який береться зарплата	Заробітна плата громадянки, грн.	Середня заробітна плата в розрахункових місяцях, грн.	Коефіцієнт заробітної плати (K_z), гр.2: гр.3
1	2	3	4	1	2	3	4
Січень '98	200	Січень '99	250
Лютий '98	200	Лютий '99	250
Березень '98	200	Березень '99	250
Квітень '98	200	Квітень '99	250
Травень '98	200	Травень '99	250
Червень '98	200	Червень '99	250
Липень '98	200	Липень '99	250
Серпень '98	200	Серпень '99	250
Вересень '98	200	Вересень '99	250
Жовтень '98	200	Жовтень '99	250
Листопад '98	200	Листопад '99	250
Грудень '98	200	Грудень '99	250
Сума $K_z (C_c)$...

¹ Див. Додаток Г (Додаток 2)

Задача № 15

Громадянин Шелесту П. в січні 2001 року призначили пенсію з зарплати, визначеної за 60 місяців роботи (січень 1986 року — грудень 1990 року включно, довідка видана помісячно). На той момент його стаж роботи був 38 років 4 місяці (460 місяців). На 31 грудня 2003 року П. Шелест одержував пенсію в розмірі 150 грн. Після призначення пенсії він працював з липня 2001 року по жовтень 2003 року (включно), тобто 28 місяців, про що є відомості в системі персоніфікованого обліку. Таким чином, страховий стаж Шелеста П. дорівнює 488 місяцям (460 + 28).

У системі персоніфікованого обліку Пенсійного фонду є відомості про заробіток громадянина Шелеста П. за період з липня по грудень 2000 року і з липня 2001 року по жовтень 2003 року. Отже, у громадянина є можливість вибрати, з якої зарплати йому будуть перераховувати пенсію (ч. 2 ст. 43 Закону “Про пенсійне страхування”). Розрахунки провести за трьома варіантами:

— перерахунок проводиться, виходячи з зарплати за 60 календарних місяців (січень 1986 року — грудень 1990 року);

— зарплату для перерахунку пенсії будуть брати, виходячи з заробітку громадянина за ті ж 60 календарних місяців роботи, а також з урахуванням зарплати за 34 календарних місяця роботи;

— перерахунок проводиться, виходячи зі звернення в листопаді або грудні 2003 року в Пенсійний фонд за перерахунком пенсії з заробітку за останні 24 місяця.

Вихідні дані для розрахунку наведено у табл. 7.

Таблиця 7

Вихідні дані для розрахунку

Показники	Значення показника		
	I варіант	II варіант	III варіант
Середня зарплата працівників по Україні за 2003 рік	306,45	306,45	306,45
Сума коефіцієнтів заробітної плати (доходу) за кожен місяць	62,04012	119,41025	40,75362
Кількість місяців страхового стажу (K), за які розраховані коефіцієнти зарплати (доходу)	60	94	24

Виконати перерахунок пенсії за віком, якщо громадянин працював після призначення пенсії. Зробити висновки за результатами розрахунку.

Методичні рекомендації

1. Розрахувати коефіцієнт страхового стажу (K_c).
2. Визначити розмір зарплати, що врахують при призначенні пенсії (Z_n) — для I–III варіантів.
3. Розрахувати пенсію (P) — для I–III варіантів.

Задача № 16

Виконати перерахунок пенсії за віком особі, що має право на пільгову пенсію за Списком № 1, якщо громадянину Селиванову С. Т. в січні 2003 року призначили пенсію за віком на пільгових умовах і в пільгових розмірах за Списком № 1 (200 грн). Обчислили її з заробітку, отриманого протягом 2001–2002 років.

Вихідні дані для розрахунку наведено у табл. 8.

Таблиця 8

Вихідні дані для розрахунку

№	Розрахункові показники	Значення показника	
		2001	2002
1	Стаж роботи, з яких лікарем-рентгенологом (Список №1 ¹)	33 роки 7 місяців	18 років
2	Заробітна плата, з якої була обчислена пенсія в січні 2003 року (Z)	10116 грн	10452 грн
3	Сума середньомісячних заробітних плат по Україні по роках (див. додаток Г (додаток 2))
4	Коефіцієнт зарплати (K_z) по роках	стр.2 ÷ стр.3	стр.2 ÷ стр.3

Методичні рекомендації

1. Розрахувати коефіцієнт страхового стажу (K_c).

¹ За наявності такого стажу, додатково до 33 років 7 місяцям додають 18 років (ч. 4 ст. 24 Закону України „Про пенсійне страхування”).

2. Розрахувати коефіцієнти зарплати (K_z) по роках.
3. Розрахувати суму коефіцієнтів зарплати (C_k), яку будуть застосовувати для визначення розміру зарплати для вирахування пенсії.
4. Визначити розмір зарплати, що врахують під час призначення пенсії (Z_n).
5. Визначити розмір пенсії після перерахунку (P).

Задача № 17

Перерахувати пенсію за вислугу років громадянину Короленьку Л. М. У травні 1994 року він вийшов на пенсію за вислугу років як член екіпажу повітряного судна.

Вихідні дані для розрахунку наведено у табл. 9.

Таблиця 9

Вихідні дані для розрахунку

Показник	Значення показника
Стаж роботи	71 рік 3 місяці 26 днів
Розмір пенсії до перерахунку	486,72 грн.
Сума коефіцієнтів заробітної плати (доходу)	72,80752
Середня зарплата	306,45 грн.
Кількість місяців страхового стажу, що враховані при розрахунку розміру заробітної плати для визначення пенсії при перерахунку	24 місяці

Методичні рекомендації

1. Розрахувати розмір заробітної плати для визначення пенсії при перерахунку (Z_n).
2. Розрахувати коефіцієнт страхового стажу (K_c).
3. Розрахувати пенсію після перерахунку (P).

Задача № 18

Перерахувати пенсію з інвалідності громадянину Звереву Ф. О., що народився 14 жовтня 1948 року, 14.01.2002 р. встановлена

інвалідність II групи внаслідок загального захворювання.
Вихідні дані для розрахунку наведено у табл. 10.

Таблиця 10

Вихідні дані для розрахунку

№	Показник	Значення показника	
		2000	2001
1	Стаж роботи	31 рік 5 місяців	
2	Розмір пенсії до перерахунку	150 грн.	
3	Заробітна плата, з якої була обчислена пенсія в січні 2003 року (Z)	2997,06 грн.	3254,33 грн.
4	Сума середньомісячних заробітних плат по Україні по роках (див. додаток Г (Додаток 2))
5	Коефіцієнт зарплати (K_z) по роках	$стр.3 \div стр.4$	$стр.3 \div стр.4$

Методичні рекомендації

1. Розрахувати коефіцієнт страхового стажу (K_c).
2. Розрахувати суму коефіцієнтів зарплати (C_k), яку будуть застосовувати для визначення розміру зарплати для вирахування пенсії.
3. Визначити розмір зарплати, що врахують під час призначення пенсії (Z_n).
4. Розрахувати пенсію по інвалідності (P_i).

Задача № 19

Перерахувати пенсію у зв'язку з утратою годувальника.

3 липня 2003 року громадянка, що виховує дитину 1990 року народження, одержувала пенсію у зв'язку з втратою годувальника, що помер 10.06.2003 р. (батько дитини народився 10.03.1958 р.).

Пенсія була призначена в розмірі 120 грн.

Вихідні дані для розрахунку наведено у табл. 11.

Таблиця 11

Вихідні дані для розрахунку

Показник	Значення показника
Страховий стаж годувальника за Списком № 1	29 років 7 місяців 10 років
У стаж включають період, починаючи з дня смерті годувальника і закінчуючи датою, коли б він досяг 60-літнього віку	14 років 2 місяці
Сума коефіцієнтів заробітної плати (доходу)	49,40472
Середня зарплата	306,45 грн.
Кількість місяців страхового стажу (K), за які розраховані коефіцієнти зарплати (доходу)	24

Методичні рекомендації

1. Розрахувати коефіцієнт страхового стажу (K_c) при перерахунку.
2. Визначити розмір зарплати, з якої буде визначена пенсія за віком (Z_n).
3. Визначити розмір пенсії за віком (P).
4. Розрахувати пенсію у зв'язку з утратою годувальника на одного члена родини.

Задача № 20

Підприємець Петров А. А. обрав особливий спосіб оподаткування своїх доходів (єдиний податок). Визначити суму зарплати (доходу), з якої сплачено страхові внески за місяць та яка буде врахована при обчисленні пенсії. Вихідні дані наведено у табл. 12.

Таблиця 12

Вихідні дані для розрахунку

Показник	Значення показника
Сума фактично сплаченого податку у розрахунку за відповідний місяць	100 грн.

Відсоток відрахувань до Пенсійного фонду від суми фактично сплаченого фіксованого податку	42 %
Розмір страхового внеску до солідарної системи у відповідному місяці	32 %

Методичні рекомендації

Розрахувати суму зарплати (доходу), з якої сплачено страхові внески за місяць (Z) за формулою:

$$Z = \frac{P_{\phi}}{U} \div T,$$

де P_{ϕ} — сума фактично сплаченого податку у розрахунку за відповідний місяць, у грн;

U — відсоток відрахувань до Пенсійного фонду від суми фактично сплаченого фіксованого податку;

T — розмір страхового внеску до солідарної системи у відповідному місяці.

Задача № 21

Підприємець Світличний О. М. сплачує внески до Пенсійного фонду у фіксованому розмірі (з 01.01.2004 р.). Визначити суму, що буде врахована при обчисленні пенсії, якщо:

- сума фактично сплаченого страхового внеску у фіксованому розмірі за місяць — 100 грн;
- розмір страхового внеску до солідарної системи у відповідному місяці — 32%.

Методичні рекомендації

Розрахувати суму зарплати (доходу), з якої сплачено страхові внески за місяць (Z) за формулою:

$$Z = \frac{\Phi}{T} \times 100\%,$$

де Φ — сума фактично сплаченого страхового внеску у фіксованому розмірі за місяць;

T — розмір страхового внеску до солідарної системи у відповідному місяці.

Задача № 22

Підприємець Костенко А. А. обрав особливий спосіб оподаткування своїх доходів — єдиний сільськогосподарський податок.

Підприємець Чуприн О. С. сплачує внески до Пенсійного фонду у фіксованому розмірі (з 01.01.2004 р.).

Визначити суму зарплати (доходу), з якої сплачено страхові внески за місяць та яка буде врахована при обчисленні пенсії. Обґрунтувати та порівняти результати розрахунку.

Вихідні дані наведено у табл. 13.

Таблиця 13

Вихідні дані для розрахунку

Показник	Костенко А. А.	Чуприн О. С.
Сума фактично сплаченого податку у розрахунку за відповідний місяць	200 грн.	—
Відсоток відрахувань до Пенсійного фонду від суми фактично сплаченого фіксованого податку	42 %	—
Розмір страхового внеску до солідарної системи у відповідному місяці	32 %	32 %
Сума фактично сплаченого страхового внеску у фіксованому розмірі за місяць	—	150 грн.